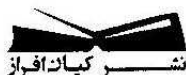

شکل‌های امروز غزل

بررسی یک قرن غزل معاصر ایران

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرسنانه	: یار، محمدرضا، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: شکل های امروز غزل: بررسی یک قرن غزل معاصر ایران - محمدرضا یار.
مشخصات نشر	: تهران: کیان افراز، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۷۴ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: 978-600-8854-37-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
عنوان دیگر	: بررسی یک قرن غزل معاصر ایران.
موضوع	: غزل فارسی -- ایران -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	: Ghazals, Persian -- Iran -- 20th century -- History and criticism
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	: Persian poetry -- 20th century -- History and criticism
موضوع	: شاعران ایرانی -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر
موضوع	: Poets, Persian -- 20th century -- Criticism and interpretation
رده بندی کنگره	: APIR ۱۳۹۶۳۶۲۸ ش ۸ ی ۲ /
رده بندی دیویی	: ۰۹۲/۱۵۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۹۶۱۷۱

دفتر مرکزی: خیابان دوازده فروردین، خیابان آذربایجان شرقی، پلاک ۱۲۸، واحد ۷.
تلفن: ۶۶۴۵۳۱۴۰

شکل این امروز غزل

محمد رضا یار

نوبت چاپ: اول/ ۳۹۷

طراحی جلد: محمد سلکی

صفحه آرا: تحریریه کیان افراز

چاپ/ صحافی: سورنا

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان

تمام حقوق این اثر برای نشر کیان افراز محفوظ است.

هیچ بخشی از این کتاب، بدون اجازه‌ی مکتوب ناشر، قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی، از جمله، چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیک، فیلم، نمایش و صدا نیست.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست

یادداشت.....	۹
مقدمه.....	۱۱
فصل: اول در چیستی غزل	۱۵
زیبایی‌شناسی ناکامی.....	۱۷
غزل دوران معاصر.....	۱۹
من غزل پس هستم.....	۲۳
بک دست‌بندی کلی.....	۷۵
بیکره‌ی زیبای اساطیری.....	۷۹
بررسی چند مذهب اولیه.....	۱۱۵
شبه‌هستی سمن پیر و امروز.....	۱۱۵
نثرگونگی.....	۱۲۴
ضرب‌المثل‌ها.....	۱۲۷
اصطلاحات عامیانه.....	۱۲۹
قافیه‌ها و ردیف‌های تازه.....	۱۳۱
فصل دوم: گزاره‌هایی از دیگر اندام‌سین	۱۳۹
عروضی فلسفیدن.....	۱۴۱
نابهنجاری راوی بهنجار.....	۱۴۹
جنسیت‌گرایی؛ مردانه‌نویسی، زنانه‌نویسی.....	۱۶۳
طبیعت‌گرایی و حضور.....	۱۷۹
فصل سوم: تفکر برای تفاوت	۱۸۹
فصل چهارم: تداوم تفاوت	۲۲۳
منابع و مأخذ.....	۳۴۵

مقدمه:

کتاب پیش رو، دارای فصل‌های تحلیلی و توصیفی و نیز جُنْگی از غزلیات است. فصل نخست، «در چیستی غزل» به تاریخ غزل و پیشگامان آن در روزگار گذشته و نو می‌پردازد و پس از ورودش به جهان نوین به شباهت‌های میان دیروز و امروزش رو می‌کند. بخشی از این فصل بیانگر نثرگونگی در زبان و بیانگری آن است.

فصل دوم، «بر بار بار اندیشیدن» کلیدواژه‌های نوینی دارد؛ از آغاز به اندیشه‌های پوچ‌گرایانه و شاعران گذشته و حال توجه می‌کند، سپس با الگوهای روانکاوانه هنجاری‌ها و هنجاری‌های زبان شاعران را می‌کاود و آنگاه بر چیرگی زبان مردانه در شعر زن می‌پردازد. بخش حاضر این پرسش را به پیش می‌کشد که آیا بین مسائل زنانه و مردانه، بیانگر زبان زنانه یا مردانه است؟ نویسنده سپس به طبیعت‌گرایی در غزل‌های شاعران نظر می‌کند و نامستقیم از جنبه‌های ناخودآگاهی، ناتواریستی و امپرسیونیستی شاعران سخن می‌گوید. زیرا شاعران در وصف طبیعت گاهی به واقعیت نزدیک می‌شوند و گاه آن را به شیوه‌های «امپرسیونیستی» اندکی دستکاری می‌کنند.

در این کتاب ابتدا غزل‌سرایان نوینی چون سیمین بهبهانی، منزوی، بهمنی تا موسوی مطرح شده‌اند و پس از آن در فصلی جداگانه، گزیده‌ای از شعرهای عارف، بهار، نیما، شهریار، اخوان ثالث، نصرت رحمانی، فروغ فرخزاد و دیگران ارائه گردیده است. این اثر هم از جهت پژوهشی و هم از

جهت گزینش اشعار کاری ارزنده است و نویسندگان با معرفی غزل نو و غزل‌سرایان نوین یکی از نیازهای اساسی جامعه‌ی ادبی را برآورده می‌کند.

هرچند برخی از ادبیات‌شناسان به برخی از قالب‌ها و ژانرها علاقه‌ای ندارند، در هنگام خواندن، باید به آن‌ها از چشم نویسنده‌شان بنگرند. نیما با غزل، میانه نداشت، اما با خواندن غزل گذشتگان از چشم حافظ و در غزل زمان خود از چشم شهریار و دیگران نگاه می‌کرد و به آن‌ها احترام می‌گذاشت. همین‌گونه‌اند شهریار، بهمنی و بهبهانی که به اشعار نیمایی از چشم نیما می‌نگریستند. این گروه چه‌بسا به جسم غزل ولی به روح نیمایی و شعرشان اقرار می‌کردند و به محتوای نیمایی علاقه‌مند بودند. بنابراین جای نمی‌آید در غزل نوین هم دیده می‌شود. حتی وزن و آهنگی که سیمین بهبهانی به آن علاقه داشت و می‌خواست ضرب‌های شعرش «کشیده، کامل و باوقار» و متناسب با محتوای اندیشه‌اش آفریده شود، ادامه‌ی انقلاب نیمای وزن بود. نیما می‌گفت: «سنت‌گرایان، شعرم را بدون وزن تلقی می‌کنند، اما این منم که شعر آن‌ها را خارج از وزن و آهنگی درست می‌دانم و می‌خواهم وزن را به شعر فارسی برگردانم.»

چگونه یک شاعر فارسی می‌توانست یک دفتر خماسی، عرفانی یا اخلاقی را در یک وزن، آن هم وزنی نامناسب با محتوا، بدان داد؟ نیما، فروغ و شاملو از وزن‌ها و آهنگ‌های مناسب‌تر و طبیعی‌تری بهره‌بردند و شعر آزاد و سپید را به نثر نزدیک ساختند. سیمین بهبهانی کار دشوارتری در پیش داشت، او قالب قدیمی را به نثر و آهنگ‌های طبیعی نزدیک کرد: «و سراب را همه می‌دانی که چگونه دیده فریب آمد/ و سراب هیچ نمی‌داند که چگونه حوصله می‌آری». نیما به‌جز وزن و طول مصراع‌ها درباره‌ی محتوای شعری‌اش می‌گفت: «شاعر باید در زمان خود زندگی کند و زندگی و مسائل روزانه‌اش را آن هم در فرمی تازه بیان دارد.» با این سخن، غزل‌گویان امروزی از منزوی، بهمنی و بهبهانی تاکنون شرایط زمان خود را کم‌وبیش وارد غزل کرده‌اند، و همان‌گونه که فرخزاد مسائل

زنانه را وارد شعر نو کرد، سیمین بهبهانی هم مسائل زنانه را وارد غزل نو ساخت. او در کار خود بی‌تأثیر از دیگران نبود، اما یگانه بود. کدام زن می‌توانست در ایران آن روز از مسائل زنان روسپی، آن هم از روی همدردی و همدلی سخن بگوید:

نه مرا همسر و هم‌بالینی که کشد دست وفا بر سر من

نه مرا کودکی و دل‌بندی که برد زنگ غم از خاطر من

وی در مسائل اجتماعی و فردی زنی انقلابی‌ست و در این غزلواره (مجموعه‌ی روسپی) با زبانی اروتیک مسئله‌ای انسانی و اجتماعی را پیش می‌کشد. او در این کار نه تنها با منزوی و بهمنی تفاوت داشت و نقطه‌ی عطفی در بیان عورت‌سرایان بود، بلکه در برابر فروغ فرخزاد و پیشروان شعر نو نیز متفاوت می‌بود. اگر زبان نیما و شاملو در شعر نو مردانه، و زبان فرخزاد زنانه بود، سیمین بهبهانی نیز در غزل نو با بیان مسائل زنانه منحصر به فرد بود. او در واقع دارای دیگری انجام داد. چون نیما، شاملو و فروغ شعر نو ایران را چنان‌که بی‌پرویش دادند و بزرگ کردند، اما او مسیح‌وار قالب مرده‌ای را زنده ساخت و دست‌کم این زلیخای پیر را دوباره جوان ساخت. وی درباره‌ی این روسپی پرمرده هم می‌تواند بگوید:

بده آن قوطی سرخاب مرا تا زخم رفت به پی‌نگی خویش

بده آن روغن تا تازه کنم چهر پرمرده را دل‌نگی خویش

نویسنده‌ی اندیشمند آقای محمدرضا یار (محمدرضا عرب یار محمدی) که خود شاعری تواناست، این کتاب را به سیمین در میان همه‌ی شاعران غزل‌سرا به آن بانوی بزرگ تقدیم کرده است.

دکتر علی تسلیمی

۱۳۹۶/۱۰/۲۲